

PERSONOMIA

Rodzaj Aegolius, do którego należy włochatka, obejmuje 4 gatunki sów. Wyróżniają się one dużą głową w stosunku do reszty ciała, brakiem sterzących piór usznych, słabo dostrzegalnym skokiem oraz żółtymi lub żółto-pomarańczowymi oczami. Są to w większości gatunki silnie zależne od dostępności drobnych ssaków. Nasza rodzima włochatka jest gatunkiem kosmopolitycznym związanym z holarktyką.

ZACHOWANIE

Sowa wyjątkowo mało płochliwa i tolerancyjna wobec człowieka. Nie ukryty obserwator może ją obserwować z kilkunastu metrów, prawdopodobnie dlatego, że w swoim rozwoju ewolucyjnym zetknęła się z człowiekiem bardzo późno i nie widzi w nas potencjalnego niebezpieczeństwa. Niestety prawdopodobnie ze względu na małą agresywność ponosi duże straty w legach, gdyż nie potrafi skutecznie bronić legów przed drapieżnikami. W przypadku straty leg może powtarzać.

ŚRODOWISKO

Włochatka związana jest wszędzie z większymi obszarami leśnymi, które zapewniają jej wystarczającą obfitość dziupli i pokarmu. W górach preferuje bory świerkowe i jodłowe z domieszką sosny lub buki, na nizinach głównie lite bory sosnowe lub z domieszką innych gatunków drzew. Dość ważną jest dla niej obecność przestrzeni otwartych, takich jak halizny, polany, bagna czy zrebry, na których chętnie poluje. W górach dochodzi do górnej granicy lasu.

Środowisko życia włochatki

WŁOCHATKA Aegolius funereus

SEZON LĘGOWY

Odzwierciedlając się godowo samce możemy usłyszeć pod koniec lutego, wyjątkowo już w styczniu. Szczyt aktywności głosowej przypada jednak dopiero na IV. Samce w tym czasie zajmują eksponowane miejsca na gałęziach drzew w pobliżu dziupli i intensywnie pohukują. Od czasu do czasu odwiedzają wybrane wcześniej dziuple dzięcioła czarnego, które prezentują samicom w charakterystyczny sposób: stoją w otwarte zasłaniając go całym ciałem i intensywnie pohukują wabiąc potencjalne partnerki. W ten sposób samiec przedstawia ofertę bezpiecznego schronienia na czas legu oraz popisuje się skutecznością łowiecką, gdyż za nim, na dnie dziupli czeka zwykle jakiś prezent dla wybranki w postaci małego ssaka. Jeśli samica się skusi dostanie ją na pewno. Szczególnie atrakcyjne samce, w latach „mysich”, mogą mieć nawet po 2-3 partnerki. Gniazdo stanowi niemal zawsze obszerna dziupla wykuta w poprzednich sezonach przez dzięcioła czarnego. Włochatki chętnie korzystają z budek legowych. Samice, zależnie od obfitości pokarmu w danym sezonie, składają 3-7 jaj na przełomie IV i V.

W naszych szerokościach liczbą młodych jest bardziej stabilna i włochatki składają tu zwykle 2-4 jaja. Jaja ogrzewane są od pierwszego, długiego piskletą wykluwającą się niejednocześnie. Ogrzewaniem jaj i opieką rodzicielską zajmuje się wyłącznie samica, samiec zaś dostarcza pokarm rodzinie. Gdy pisklety są większe i nie grozi im wyżeblenie, również samica pomaga w polowaniach. Po miesiącu pisklety na dobre opuszczają dziuple legową by do niej już nie wrócić.

MORFOLOGIA

Sowa wielkości kosa o długości ok. 25 cm. Samice, tylko nieznacznie większe od samców, upierzeniem nie różnią się od nich wiele. Trudno pomylić włochatkę z innym gatunkiem sowy za sprawą proporcjonalnie dużej, kanciastej i pozbawionej piór usznych głowy. Jasna szlaza wokół żółtych oczu, pozbawiona jest koncentrycznego rysunku i otoczona ciemną obwódką. Wierzech ciąga jednolicie brązowy w białe plamy, spód jasny ozdobiony rozmytymi plamami układającymi się w pasy. Młode włochatki są wyjątkowo ciemno ubarwione. Włochatka, jako element tajgowy doskonale przystosowała się do niskich temperatur, przed kłotymi chronią ją gęste pióra potasujące zarówno skok jak i palce. Relatywnie długie skrzydła przysługują jej przy dalekich przelotach.

POKARM

Jest to gatunek sowy silnie wyspecjalizowany w polowaniu na drobne gryzonie. Pomaga jej w tym silna asymetria układu słuchowego i duże otwory uszne, dzięki czemu włochatka precyzyjnie namierza i chwytą ofiary w ciemności. O jej większej niż się przypuszcza plastyczności świadczy fakt, że w razie potrzeby potrafi również skutecznie polować na dorosłe ptaki wroble.

WOKALIZACJA

Włochatka odzywa się niechętnie, jednak w okresie godów staje się wyjątkowo głośna. Samce wiele tygodni przed pierwszymi legami zajmują areale legowe i okupują przyszłe dziuple. Oblatując terytoria oraz zasłaniając ciałem otwór dziupli intensywnie nawołują. Głos, który wydają, to przelagłe pupupu, w seriach zwykle po 6-10 zawołań, nieco przypominające głos dudka. Jest on bardzo przyjemny dla ucha i choć z bliska wydają się stosunkowo ciche, w bezwietrzne noce dale się słyszą z odległości nawet dwóch kilometrów. Samica odzywa się zwykle znacznie ciszej, a jedynie zaniekopolona może wydawać serię głośniejszych zawołań przypominających mlaśnięcia. Charakterystyczne głosy wydają młode po wylocie z dziupli, które brzmiały jak „szrik”. W ten sposób zebrzą one o pokarm przez znaczną część nocy.

LICZEBNOŚĆ I ROZMIESZCZENIE

Liczebność włochatki w Polsce szacuje się obecnie na ponad 2 000 par lęgowych. Wciąż stwierdza się ptaki na nowych terenach i w coraz większych zagęszczeniach. Prawdopodobnie nie jest to tylko wynik lepszego poznania rozmieszczenia sów w wyniku specjalnych poszukiwań, ale również faktycznego wzrostu liczebności włochatki w ostatnich latach. Wyjątkowo może osiągać znaczne zagęszczenia do 5 terytoriów na 10 km².

WĘDRÓWKI I ŚMIERTELNOŚĆ

Migracje włochatki to bardzo interesujące zagadnienie. Ptaki z terenu tajgi bardzo silnie reagują na liczebność gryzoni, która mocno waha się między latami. Jedną z reakcji na niedobór ofiar jest masowa wędrówka na południe i wtedy część z nich trafia również do Polski. „Nasze” samce przy łagodnych zimach pozostają w terytoriach. Przeloty na niewielkie odległości notowano szczególnie wśród młodzieży poszukującej wolnych terytoriów. Prawdopodobnie większość z nich osiedla się zaledwie kilka kilometrów od rodzinnego gniazda.

OCHRONA

Gatunek chroniony. Obecnie, wg Rozporządzenia Ministra Środowiska w sprawie gatunkowej ochrony zwierząt (Dz.U. 11.237.1419 z dn. 8 listopada 2011 r.), miejsca lęgowe włochatki chronione są w postaci stref całotocznych o promieniu 50 m. Tym samym włochatka znalazła się wśród elity 20 gatunków ptaków objętych tą formą ochrony. Potencjalne miejsca lęgowe chronione były dotychczas pośrednio, w ramach ochrony drzew dziuplastych w lasach (projekty lokalne), które ze względu na małą liczbę znajdujących cotocznie gniazd mogą mieć wciąż dużo większe znaczenie niż prawna ochrona strefowa. Wg tej samej ustawy w stosunku do włochatki przewiduje się prowadzenie ochrony czynnej. Ochrona polegająca na wieszaniu budek lęgowych powinna być jednak ograniczona do miejsc pozbawionych wystarczającej ilości naturalnych dziupli, szczególnie na terenach pozbawionych drzewostanów powyżej 100-120 lat, czy nawet pojedynczych drzew o dużej średnicy pnia.

Włochatka wydana w ramach projektu pn. Ochrona zagrożonych gatunków ptaków w Karpatach Zachodnich realizowanego przez Fundację Wspierania Inicjatyw Ekologicznych

Fundacja Wspierania Inicjatyw Ekologicznych
www.fwiec.org.pl
Projekt realizowany pod patronatem Małopolskiego Konserwatora Przyrody Regionalnej Dywizji Ochrony Środowiska w Krakowie oraz Regionalnej Dywizji Lasów Państwowych w Krakowie

Tekst: Romuald Mikuski
Opracowanie graficzne: Mikolaj Tabak
zdjęcia: sepi, Romuald Mikuski, Barbara Dreas